

Opettajuus ja ohjaajuus samassa paketissa: millaista on kestävä lukion opettajan työ?

(Työsuojelurahaston hanke #240017)

Kirsi Raetsaari

Julkisuudessa on noussut esiin inhimillinen ja taloudellinen huoli opettajien hyvinvoinnista ja alalta pakenemisesta. Opettajia kuormittavat erityisesti kiire, työajan riittämättömyys sekä lisääntyneet ja muuttuvat työtehtävät. Lukiokoulutuksen muutostahti onkin viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut hurja: Opetussuunnitelman perusteet on uusittu kahdesti, lukiokoulutuksen rakenne on muutettu, opiskeluhuoltoa, ylioppilastutkintoa ja oppivelvollisuutta koskevat lainsäädännöt on päivitetty ja opetus ja ylioppilastutkinto on digitalisoitu. Samaan aikaan lukiolaisten hyvinvointi on heikentynyt ja koulunkäynnin vaikeuksia kokeneiden osuus on kasvanut, joten opettajilla on yhä enemmän autettavia opitunneillaan.

Lukion opetussuunnitelman mukaan opettajien kuuluu osallistua ohjaustyöhön, mutta väitöskirjatutkimuksessani (Raetsaari, 2023) ilmeni, että opettajan osuus ohjaustyössä on jäsentymätöntä ja sattumanvaraista, mikä kuormittaa muita ohjaustyön ammattilaisia, ja että paljon haasteita kokeneet lukiolaiset kuitenkin pitävät opettajien tarjoamaa tukea ja opiskelun jouston mahdollisuuksia merkittävänä. Lukiolaisten (ura)ohjauksen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta opettajien osuus ohjauksen kokonaisuudessa on keskeinen, ja tulevaisuuden työvoiman hyvinvoinnin näkökulmasta ohjauksen tavoitteiden toteutuminen kriittistä.

Työhyvinvointiin tarjotaan usein lääkkeeksi työntekijän itsensä vastuulle jääviä muutoksia kuten työergonomian parantamista tai palautumisen lisäämistä. Tämän, työn inhimillistä kestävyyttä vahvistavan, hyvinvoinnin lisäksi tutkimustieto lukion opettajan työn sosiaalisesta, ekologisesta ja taloudellisesta kestävydestä on vähäistä. Opettajan kuormitusta onkin aiheellista lähestyä myös tarkastelemalla, millaisina mahdollisuuksina työn rakenteet näyttäytyvät opettajalle itselleen. On myös kysyttävä, miten ohjauksen kokonaisuus voidaan järjestää siten, että opettajat kokevat sen mahdollisena ja työhönsä sisältyvänä, sekä tarkasteltava työn kestävyyttä laajemmassa mittakaavassa.

Tässä post doc -tutkimuksessani perehdyin lukion opettajan työhön sisältyvään ohjaustyöhön opettajien omasta perspektiivistä käsin luoden kuvaa hyvinvoinnin rakentumisesta opettajan työssä. Inhimillistä kestävyyttä kuvaavan hyvinvoinnin lisäksi jäsensin lukion opettajan työtä myös muiden kestävästi työn ulottuvuuksien kautta. Työni teoreettisen perustan muodostaa subjektitieteellinen psykologia, joka tarjoaa käsitteelliset välineet, tässä erityisesti toimintaperusteiden ja arkielämisen käsitteet, tarkastella opettajan työtä hänen itsensä kokemina mahdollisuuksina. Tutkimus liikkuu työelämä-, ohjaus- ja lukiotutkimusten kentällä.

Tutkimuksen ensi vaiheessa yhden koulutuksenjärjestäjän lukiokoulutuksen kontekstissa työskentelevistä opettajista 42 vastasi avoimeen kyselyyn, jossa tehtävänä oli jatkaa lauseita. Lauseet käsittelivät ohjauksen osa-alueita opettajan työssä ja tuottivat näkyviin opettajien toimintaperusteita. Perusteluanalyysissä nostin esiin ohjaustyön kannalta keskeiset olosuhteet opettajan työssä. Esittelin tulokset posterin avulla kansainvälisessä ohjausalan koferenssissa (IAEVG) marraskuussa. Artikkelin käsikirjoitus on arvioitavana julkaisussa British Journal of Guidance and Counselling.

Kyselyaineiston tulosten pohjalta suunnittelin keskustelurungon. Kävin keskustelut aineiston tuloksista ja opettajan työstä opinto-ohjaajien ryhmän, rehtoreiden ryhmän, kahden opettajaparin ja viiden yksittäisen opettajan kanssa. Keskusteluissa syvennettiin yhdessä ymmärrystä ohjauksen osuudesta opettajan työssä ja opettajan mahdollisuuksista sitä toteuttaa. Tuloksena jäsenyi malli lukion opettajan

arjen tasapainoilusta. Esittelin alustavat tulokset kansainvälisen ohjausalan koulutusten verkostossa (Unitwin) maaliskuussa. Artikkelin käsikirjoitus on arvioitavana Työelämän tutkimus -lehdessä.

Tutkimuksen onnistumisen kannalta keskeiseksi välineeksi osoittautui lauseentäydennysmenetelmällä luomani kysely, joka tuotti aineistoa suoraan toimintaperusteiden muodossa. Toimintaperusteita hyödyntävän tutkimuksen haasteena on aiemmin ollut aineiston käsittelyn työläys, kun tutkija konstruoi perustelumallit aineistosta. Tässä tutkimuksessa löysin tavan, jolla vastaajat tuottavat perustelumallit itse. Esittelin tämän onnistuneen metodikokeilun kansainvälisessä kulttuurihistoriallisen toiminnan-teorian konferenssissa (NISCAR) kesäkuussa. Artikkelin käsikirjoitus on stipendikauden päättyessä kesken. Tarjoan sitä julkaistavaksi syksyn 2025 aikana.

Post doc -stipenditutkimukseni tuloksena muodostetut mallit ohjauksen kannalta oleellisista lukion opettajan työn olosuhteista ja lukion opettajan työstä arjen tasapainoiluna, lukion opettajan työn tarkastelu kestävän työn viitekehyksessä ja toimintaperusteita jäsentävä aineistonkeruumenetelmä tukevat opettajan työn ja lukion ohjaustoiminnan kehittämistä ja sopivat pedagogisen johtamisen välineiksi koulun arkeen. Tuloksista hyötyvät lukioden lisäksi aineenopettajia ja ohjauksen asiantuntijoita koulutavat tahot. Jatkotutkimuksessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, miten Koko koulu ohjaa -periaatteen avulla voidaan vastata lukiolaisten tarpeisiin saada työelämä- ja uraohjausta.

Julkaisuluettelo

Raetsaari, K. (2025). Whole School Approach to Guidance from Teachers' Perspective in Finnish General Upper Secondary Schools (vertaisarvioinnin pohjalta muokattu versio käsikirjoituksesta lähetetty uudelleen arvioitavaksi British Journal of Guidance and Counselling -lehteen 04/2025)

Raetsaari, K., Luomala, S. & Uitto, M. (2025). Ohjaus lukion opettajien työssä: arjen tasapainoilua kestävän työn näkökulmasta (käsikirjoitus tarjottu julkaistavaksi Työelämän tutkimus -lehteen 07/2025)

Raetsaari, K. (2025). Sentence Completion Method in Capturing Fabrics of Grounds: Practical Implications for Researchers and Managers (tarjotaan julkaistavaksi Human arenas -lehteen syksyllä 2025)